

Câteva referințe despre elementele unei realități și spiritualității autentice ortodoxe – scurtă apologie...

În cele ce urmează sunt cât se poate de încântat să prezint câteva aspecte particulare ale spiritualității, atât de bogate, a ortodoxiei. Cu toate că ortodoxia creștină a Orientului a pretins că este în consens dogmatic și liturgic cu toate țările cu tradiții ortodoxe, nu putem nega specificitatea și particularitățile fiecărui popor, mai ales în ceea ce privește viața spirituală. Iată de ce ne place să subliniem că, deși în intervenția noastră vorbim despre ortodoxie, în general, facem referire mai ales la aspectele cele mai specifice ale ortodoxiei românești. Deoarece o considerăm ca având un specific aparte, care interesează reuniunea noastră, cu atât mai mult cu cât “poporul român este singurul care mărturisește o creștinătate orientală, dar care se exprimă într-o limbă romanică. Interpretat în această perspectivă, creștinismul românesc, bazat pe prezența lui Dumnezeu în om și în cosmos, a putut să facă o sinteză, cea mai originală, între cultura Orientului și cea a Occidentului. El și-a asumat raționalitatea lucidă a Occidentului pentru a o topi în spiritualitatea orientală a dragostei divine¹”.

Pledoaria mea în acest sens și în această împrejurare, este cu atât mai importantă cu cât își propune într-o comunitate monahală, să reafirmăm valoarea prezenței lui Dumnezeu într-o lume în care dihotomia între domeniul laic și cel al religiei pare să devină tot mai evidentă. Și prezența Ortodoxiei creștine, alături de catolicism și protestantismul occidental, anticipează creștinismul celui de-al treilea mileniu.

Despre țările din Estul Europei, țări cu tradiție creștină ortodoxă, vorbim acum, în special, în domeniul politic și economic, cu destulă prudență și rezervă, ajungând până la a face o nouă diferențiere între Europa comunitară și Europa de Est. Această diferențiere este dată de frontiera invizibilă dintre tradiția și spiritualitatea occidentală și cea orientală ortodoxă². Mai mulți sociologi consideră că acceptarea țărilor din Europa Centrală, cum ar fi, de pildă, Republica Cehă și Polonia în NATO și în Comunitatea Europeană, a avut ca motivație o veche tradiție catolică și protestantă, și nu un criteriu sincer de extindere economică și politică. Din acest punct de vedere, țările cu tradiție și spiritualitate ortodoxă, până mai ieri izolate în spatele cortinei de fier a ideologiei comuniste, par să suporte o altă separare, tot ideologică dar de natură confesională. Consecințele acestei stări de fapt ne par greu de anticipat și credem că “exemplul” războiului contemporan din Iugoslavia dă destule motive de reflecție. În ciuda acestor temeri, Ortodoxia creștină există acolo, spre Estul Europei, cu toată bogăția sa spirituală, privind cu speranță și bucurie zorii secolului care va veni.

Prezentarea mea privind spiritualitatea ortodoxă va avea două părți complementare și anume:

- Aspectele mântuirii și vieții comunitare în spiritualitatea ortodoxă;
- Asceza și monahismul, ca elemente distinctive ale spiritualității ortodoxe.

Aspectele mântuirii și vieții comunitare în spiritualitatea ortodoxă

Ortodoxia creștină este spirituală, prin definiție. Sub acest aspect, ea este asociată adesea, în mod exclusiv, cu ”mistica isihastă, liturghia primelor două secole ale creștinismului, iconografia bizantină, mila filocalică slavă, monahismul Muntelui Athos,

¹ Dumitru Popescu, *Ortodoxie și contemporaneitate*, ed. Diogene, București, 1996, p. 155.

² Pr. Ion Bria, *Liturghia după Liturghie; misiune apostolică și mărturie creștină azi*, ed. Atena, București, 1996, p. 206.

etc.”³. A încerca o definiție exactă și exhaustivă a spiritualității ortodoxe mi se pare, totuși, o sarcină foarte grea, căci spiritualitatea reprezintă: “ansamblul eforturilor ascetice permanente ale omului credincios, în vederea mântuirii sale, purificării sale de păcate și a perfecționării sale, prin virtuți, spre comuniunea cu Dumnezeu Trinitar”⁴. Astfel, am putea vorbi despre o viață deplină spirituală, sau, altfel spus, despre o „viață în Hristos”! Acest aspect implică, concret, conștiința personală a fiecărui credincios care pune această viață într-o relație strânsă cu Dumnezeu - Treime de persoane⁵.

În tradiția orientală ortodoxă, viața în Iisus Hristos, înțelesă ca definiție a vieții spirituale a credinciosului, este concepută în perspectiva zeificării omului și de unire cu Dumnezeu într-un veșnic dialog al iubirii. Acesta este, după cum spune Sfântul Atanasie cel Mare: “Dumnezeu s-a întrupat pentru ca omul să devină Dumnezeu”! Spiritualitatea creștină ortodoxă, deci, se afirmă ca o spiritualitate puternic ancorată în revelația divină, înțelesă ca izvor al credinței creștine.

Fundamentul spiritualității creștine ortodoxe este Sfânta Treime, mereu înțelesă ca Treime de persoane. Existență deplină, Sfânta Treime reprezintă sensul însuși al existenței ca atare. Ea dorește să aibă o relație permanentă cu toate ființele conștiente cărora vrea să le ofere existența veșnică, divină. Dumnezeu, ca existență supremă, ca Bine Absolut, marchează prin amprenta sa existența umană, într-un dialog conștient, fondat pe iubire. Această relație, dialog om - Dumnezeu, are ca scop perfecționarea creștinului, către care noi nu putem ajunge, decât cu Iisus Hristos, în Biserică, realizând virtuțile morale, dar rămânând, în același timp într-o legătură strânsă cu semenii noștri.

Iată, deci, cele două sensuri spirituale ale mântuirii în ortodoxie, care se condiționează reciproc, după înfățișarea crucii Golgotei; relația verticală om – Dumnezeu și cea orizontală om – aproapele său. În sensul său vertical, existența omului credincios se concretizează prin virtuți teologice: credința, speranța și iubirea, iar în sensul orizontal prin virtuțile cardinale: înțelepciune, curajul, cumpătarea, asumate de vechiul gânditor etic grec, dar cu o semnificație nouă, îmbunătățită și cu o valoare deosebită în spiritualitatea ortodoxă⁶. Această existență virtuoză este un mod *deiform de a trăi*, o imitație și o urmare a lui Iisus Hristos, trăită în dimensiunea sa comunitară, aici, pe pământ, dar făcând aluzie concretă la perspectiva eshatologică. Omul, fiind creat ca dat ontologic, după chipul și asemănarea cu Dumnezeu, aspiră, firește, la Creatorul său, la Treimea persoanelor.

Posibilitatea unirii cu Dumnezeu, tulburată de căderea în păcatul originar, dar imaginea lui Dumnezeu în Om nu a dispărut, ea poate fi restaurată, recreată și repusă din nou în comuniune sfântă cu Dumnezeu. Dat fiind că omul, singur, nu ar fi fost capabil de o astfel de acțiune importantă, el a fost susținut de Dumnezeu în persoana Fiului Său. Prin El, nouă ne-a fost înapoiată grația divină, absolut necesară pentru ridicarea spre o nouă viață spirituală în Iisus Hristos. Și această conviețuire a lui Iisus în om este posibilă prin harul Sfântului Duh în Biserică, care la noi se oferă prin Sfintele Taine și prin rugăciunile preoților. Ceea ce ne trebuie este să avem o “credință profundă, din care să izvorască toate faptele noastre bune, care, repetate, devin virtuți. Astfel, viața noastră este orientată într-o direcție eshatologică, având posibilitatea să cunoaștem, chiar aici, jos, împărăția cerurilor⁷”. Mântuirea, sfințirea, moartea și îndumnezeirea, noi nu le putem avea fără o permanentă grijă de fapte bune către aproapele nostru în viața zilnică, de fapte avându-și izvorul în iubirea sacrificială, dată ca model prin Domnul nostru Iisus Hristos. Ele reprezintă, de asemenea, exemplul de urmat pentru ei. La Judecata de Apoi, vor constitui criteriile după care noi vom fi judecați.

³ *Ibidem*.

⁴ Nicolae Stoleru, *Spiritualitatea ortodoxă și slujirea creștină*, în *Ortodoxia*, nr. 2/1986, p. 17.

⁵ Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Sfânta Treime – creatoarea, mântuitoarea și țința veșnică*, în *Ortodoxia*, nr. 2/1986, p. 17.

⁶ *Ibidem*, în *Ortodoxia*, anul XLI, nr. 2/1990, p. 93.

⁷ *Ibidem*, p. 95.

Astfel, spiritualitatea ortodoxă are, de asemenea, un foarte puternic aspect comunitar. Am putea exprima aceasta prin angajamentul fiecăruia pentru celălalt pe calea mântuirii. În biserică, noi trăim frăția cu o foarte mare intensitate, și ideea că suntem toți fiii aceluiași Tată, că toți împărțim aceeași moștenire și că dăm același sene de iubire creștină spre un scop comun: Împlinirea completă în Dumnezeu. În acest sens, umanismul creștin ortodox aduce valorile moralei creștine, transformând fundamentul faptelor și comportamentelor noastre zilnice și dându-ne, astfel, o călăuză și un model superior de viață și spiritualitate.

Totuși, o viață spirituală ancorată deplin în Iisus nu o vom putea realiza doar prin fapte bune exterioare, nici măcar în relația cu Sfântul Duh ci trebuie însoțită de schimbarea totală a stării noastre și transformarea ei în “templu al Sfântului Duh” (1 Cor. 3, 16-17; 6, 19), ceea ce vrea să însemne des-pățimirea completă, înțeleasă ca o desprindere de patimile umane, pentru o îndumnezeire totală. Omul ajunge la țintă în măsura în care păstrează permanent legătura spirituală cu arhetipul său, Iisus Hristos cel Înviat. La fel cum “semnificația icoanei nu se află în ea însăși, ci în persoana care este reprezentată, semnificația omului nu se află în el însuși, ci în modelul său, în Arhetipul său divin”⁸.

Această condiție îl obligă pe om la despățimire, altfel spus, la transformarea patimilor sale, care sunt născute iraționale în existența sa, spre acțiuni raționale care pot să-l ridice pe om la asemănarea cu Dumnezeu. Altfel spus, “scopul vieții spirituale nu este de a distruge patimile omului, ci de a le orienta într-o altă direcție, de la rău spre bine, și aceasta nu prin mijloace exterioare, violente, ci prin schimbarea și transfigurarea în virtuți, cu ajutorul luminii necreate a Sfântului Duh, pentru ca omul să poată cuceri adevărata libertate de fiu al Domnului față de lume”⁹. În ortodoxia creștină, omul nu se schimbă, ci se transfigurează¹⁰, adică progresează spre unirea cu Dumnezeu, prin comunicarea cu Arhetipul său, Iisus Hristos, cu care se află într-o legătură strânsă și permanentă prin energiile necreate ale sfântului Duh.

Aseza și monahismul, elemente caracteristice ale spiritualității ortodoxe

Ortodoxia orientală are un fel original de a trăi creștinismul. Uneori suntem tentați să considerăm că ea este foarte arhaică și că nu-și justifică existența în timpurile moderne contemporane. Însă este o falsă opinie căci Ortodoxia reprezintă perpetuarea credinței, cultului și spiritualității Bisericii Primare, Una, și răspunde perfect așteptărilor spirituale ale popoarelor în sânul cărora se manifestă azi. Și aceasta mai ales pentru că nu și-a schimbat mesajul evanghelic după două mii de ani. Dacă nu trebuie să se facă referință decât la secolul XX, se înțelege că ortodoxia creștină a cunoscut un nou val de martiri, la propriu și la figurat, prin ateismul dezvoltat de ideologia comunistă. Pentru ca poată ieși vie din această confruntare cu forțele răului, ea s-a sprijinit pe doi stâlpi de rezistență: credința populară și monahismul.

Viața monahală din România, de la origine, a fost organizată în conformitate cu regulile stabilite de Sfântul Vasile cel Mare. ea a avut o importanță pregnantă în spiritualitatea românească de-a lungul veacurilor. Mănăstirile ortodoxe române au fost tot atâtea enclave ale credinței nealterate, ca mijloace de păstrare a valorilor istorice și artistice le poporului român.

Mi-ar plăcea să evoc, printre inițiatorii căilor monastice pe teritoriile românești, pe doi călugări bine cunoscuți și în Occident: este vorba de Sfântul Ioan Cassian, fondator a două mănăstiri în sudul Galiei († 480 la Marsilia), de naționalitate scită¹¹, precum și Dionisie cel Mic¹² (Roma, † 540), care a stabilit data Nașterii lui Iisus Hristos. Primul a trăit către al IV-

⁸ Dumitru Popescu, *Ortodoxie și contemporaneitate*, ed. Diogene, București, 1996, p. 172.

⁹ *Ibidem*, pp. 172-173.

¹⁰ Pr. Ion Buga, *Minipatologie contemporană*, ed. Simbol, București, 1994, p. 22.

¹¹ I. G. Coman, *Scritori bisericești în epoca străromână*, București, 1989, pp. 217-267.

¹² Gh. Drăgulin, *Ieromonahul Dionisie Smeritul, “Exiguus”, sau “cel mic”, încercare bio-bibliografică*, în *Studii Teologice*, nr. 7-8/1985, pp. 521-539.

lea secol și este cunoscut mai cu seamă pentru Filocalia sa și scrierile apologetice împotriva lui Nestorius. El a influențat, de asemenea, monahismul occidental. Al doilea, Dionisie Smeritul (470-545), era “un mare erudit, cucernic, smerit și bun ca paginile Evangheliei”¹³, căruia noi îi datorăm calculele astronomice ale începutului erei creștine. El a făcut, de asemenea, o serie de traduceri din greacă în latină, din Sfântul Chiril din Alexandria și Sfântul Grigorie de Nyssa, precum și o importantă colecție de texte patristice și canonice.

O etapă foarte importantă pentru monahismul român, în special, și pentru cel ortodox oriental, în general, o găsim în mișcarea spirituală filocalică cunoscută sug numele de isihasm. Din secolul al XIV-lea, fără întrerupere, el devine o constantă și o realitate în spiritualitatea comunitară română.

Pentru cei care cunosc puțin această formă de manifestare a monahismului, trebuie să amintim că isihasmul reprezintă o tradiție creștină ascetică din secolele IV și V. Cuvântul “isihasm” este de origine greacă și înseamnă *tăcere, pace tihnă, și concentrare interioară*. Ca manifestare spirituală și teologică, isihasmul nu se organizează decât spre secolele XIII-XIV, prin “însușirea rugăciunii lui Iisus, ca metodă de concentrare și pace interioară în care inima înțelege și se deschide spre Dumnezeu”¹⁴. Practica isihasmului se poate întâlni la Părinții din deșert care au avut Filocalia ca izvor de inspirație și invocare, fără încetare, a numelui lui Iisus ca disciplină pentru îmbogățirea viații interioare. rugăciunea utilizată, numită fie *rugăciunea inimii*, fie *rugăciunea curată* sau *rugăciunea lui Iisus*, era compusă astfel, “Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-ne pe noi”; sau, câteodată, simpla invocare permanentă a numelui lui Iisus, pe ritmul respirației¹⁵.

Textele scripturistice care justifică isihasmul le găsim: la Sfântul Apostol și Evanghelist Luca 17, 21 “împărăția lui Dumnezeu există în interiorul vostru” și la Sfântul Pavel care recomandă “perseverați în rugăciune” (col. 4, 2), și “rugați-vă fără încetare” (1 Tes. 5, 17).

Curentul isihasm, ca toate mișcărilor teologice de o anumită proporție, n-a fost cruțat de controverse și excese. Unii au împins la limite asceza și izolarea sau au mers până la a considera că rugăciunea recitată mecanic și o anumită tehnică de concentrare ar putea fi suficiente pentru a vedea harul lui Dumnezeu. Cel care are meritul de a fi făcut o sinteză a tuturor acestor controverse isihaste, sinteză rămasă valabilă până azi, se numește Grigorie Palama. El precizează că vederea lui Dumnezeu nu o putem avea prin natura sa, ci prin manifestările sale în lume, prin energiile sale divine necreate. Această energie nu este nici materială, nici spirituală, ea este necreată. Astfel, îndumnezeirea reprezintă participarea umană la lumina necreată și, în acest sens, isihasmul îl ajută pe om să se ridice spre demnitatea divină supremă. Aceasta este, deci o antropologie optimistă, pozitivă, care repune omul în demnitatea sa inițială¹⁶. Nu întâmplător, la români, calitatea de om este echivalentă cu sfințenia.

În România, isihasmul vine către secolul al XIV-lea, urmare a legăturilor foarte puternice cu Muntele Athos și datorită dezvoltării monahismului ca atare în regiune. În limba română, cuvântul “isihasm” este tradus prin “sihastru”. Există, de asemenea, o legătură probabilă cu cuvântul grec “ἡσυχαστήριον”, care înseamnă loc de pace, de liniște și care a dat în românește “sihăstrie”¹⁷.

Peste tot, în apropierea marilor mănăstiri, au existat unul sau mai mulți “sihaștri” care locuiau, în majoritatea cazurilor, în adăposturi scobite în piatra muntelui sau în mici colibe în pădure. Numele de sihastru este valorizant și foarte folosit în tradiția ortodoxă română, având

13 Pr. Gheorghe Drăgulin, *Cuviosul Dionisie Smeritul (Exiguul)* în vol. colectiv: *Sfinți români*, București, 1987, pp. 234-247.

14 Dumitru Popescu, *Ortodoxie și ...*, p. 87.

15 Antonie Plămădeală, *Tradiție și libertate în spiritualitatea ortodoxă*, București, 1995, p. 263.

16 *Ibidem*, pp. 258-259.

17 Dumitru Stăniloae, *Din istoria isihasmului în ortodoxia română*, ed. Scripta, București, 199, p. 10.

o mare întrebuintare, de asemenea, azi mai ales pentru a desemna pe aceia dintre călugării îmbunătățiți.

Dar felul de a trăi isihasmul românesc și are originalitatea în faptul că “sihaștrii” români, ca și un foarte mare număr de călugări, nu s-au izolat niciodată de lume sau de natura înconjurătoare. Este adevărat că au căutat totdeauna liniștea și tihna, dar nu pentru a fugi de lume, ci animați de dorința de a-și redobândi pacea și liniștea interioară.

Locurile geografice alese pentru meditația lor au fost printre cele mai frumoase posibile. Și, de aceea, numeroase pâraie, luminișuri sau munți poartă nume de călugări. O scurtă istorie extrasă din scrierile cucernice ale zilelor noastre, probează, într-un fel, faptul că sihaștrii nu au vrut niciodată să se izoleze complet de lume: “Călugărul Ilie Galaction a cerut unui sihastru, stăpânul său, să-i spună când, după părerea lui, va avea loc sfârșitul lumii. Acela, cu un oftat, i-a răspuns:

- Aceasta se va petrece în momentul când nu vor mai exista căi de la vecin la vecin!”¹⁸
Deci, noi putem adăuga, când egoismul și singurătatea vor fi cuvântul de ordine în societatea noastră.

Monahismul, ca formă de manifestare a vieții creștine, își are izvorul în Evanghelii. Căci idealul cerut în Evanghelie este cel al perfecțiunii și al devoțiunii totale pentru celălalt. a fi călugăr este o vocație și nu o trimitere, înseamnă un credincios consacrat în întregime. El ia libera lui decizie pentru sacrificiu, pentru devoțiunea totală, pentru generozitate și iubirea celuilalt. Iese din el însuși pentru a se oferi în întregime, pentru a renega “ego”-ul său, *egoismul* său. Nu putem face distincție fundamentală între un creștin și un călugăr, căci viața amândouă rămâne un mister. Ea reprezintă un mod de existență în comuniunea credinței și în dragostea de Dumnezeu. Prezența călugărului în lume este un paradox. el este un pelerin ce nu aparține lumii, ci care, totuși, o trăiește deplin și se află în interiorul ei.¹⁹

Viața călugărului se desfășoară între credință și căință, într-o “metanoia”, într-o continuă schimbare a vieții, care îl implică în realitatea de a trăi păcatul naturii umane ca și realitatea nouă a mântuirii într-un Iisus Hristos, la care el participă ca ființă vie și activă în același timp. Cu credință și pietate, el trăiește această căință continuă, această schimbare ca pe o reînnoire a dorului botezului, ca pe o evoluție întru Domnul, o evoluție spre existența și Sensul ultim. Nu dorim să exagerăm importanța monahismului ca atare, în contextul creștinismului contemporan, dar vrem să subliniem faptul că, dacă Biserica se află într-o situație grea, numai monahismul ar putea-o salva și revigora²⁰.

Monahismul a constituit, în România, în perioada comunistă, locul de refugiu pentru creștinii care nu puteau să-și manifeste liber sentimentele religioase. Mai mulți “comuniști”, aderând la partid pentru a obține privilegii, dar fără să împărtășească doctrina marxistă, veneau la mănăstire pierduți în anonimatul mulțimii pentru a se reculege sau a se confesa.

În prezent, când România trăiește o teribilă criză economică, juridică și socială, mănăstirile și bisericile creștine cunosc o reînnoire fără precedent. Secularizarea dorită de propaganda atee comunistă n-a putut să-și atingă scopul, ci, dimpotrivă, a provocat reacția inversă, adică reînnoirea religiosului de orice fel. Și, în contextul în care, de o parte viața socială pare să devină tot mai nesigură și haotică, de cealaltă parte viața religioasă a devenit adevăratul suport al țării. Chiar dacă recesiunea economică și sărăcia au atins o mare parte a populației, se observă numeroase biserici în construcție sau în renovare.

Concluzii

Evident, nu putem reduce spiritualitatea ortodoxă la aceste două aspecte: aspectul sobornicesc și monahismul, Nu putem, de exemplu, face abstracție de importanța dată

¹⁸ *Pateric românesc*, București, 1980, p. 621.

¹⁹ Ion Bria, *Liturghia după...*, p. 263.

²⁰ *Ibidem*, p. 267.

icoanelor, bisericilor pictate atât în interior, cât și în exterior, bogăției liturgice, Sfintelor taine, sau scrierilor filocalice, dar timpul acordat pentru intervenția noastră este foarte restrâns.

Spiritualitatea ortodoxă este de o foarte mare bogăție, valorizând persoana umană și dând un sens precis existenței pământești. Omul nu este singur în existența lui, ci se află într-un permanent dialog de iubire cu Dumnezeu, înțeles ca Treime de persoane, și cu aproapele său, pe baza virtuților creștine. Și Ortodoxia se prezintă în acest sens ca o teologie personalistă contrară individualismului care caracterizează societățile moderne contemporane. Acest dialog de iubire pe care îl putem înțelege sub forma crucii eliberatoare din Golgota este un dialog impregnat de umanism cu un foarte puternic accent comunitar care vizează transformarea oricărei ființe umane prin despătimirea completă pentru o îndumnezeire totală, altfel zis omul trebuie să se golească pe el însuși pentru a se umple de Dumnezeu. Atitudinea pe care ar trebui să o aibă omul în fața lumii și raportul om-lume este un raport optimist, bazat pe comuniunea și legătura permanentă cu Dumnezeu - Treime prin harul prezent în Biserică, anulând la fel de chinuitoarea frică de moarte.

Omul, după gândirea Părintelui Profesor Stăniloae, nu este sortit morții, ci eternității. În spiritualitatea ortodoxă, moartea reprezintă condiția ontologică a Învierii și a restaurării omului în Iisus Hristos. Părintele Profesor Dumitru Stăniloae nu se înscrie în tradiția gândirii ortodoxe a diasporei ruse (Berdiaev, Losski). El critică apofatismul exagerat, pentru a repune în valoare catafatismul și reexaminează din punct de vedere spiritual persoana umană – din comunitate, care se opune individualismului și particularului. Biserica Ortodoxă respinge orice formă de înnoire spirituală care nu-și găsește sursele în edificiul doctrinar moștenit de la Domnul Iisus Hristos prin tradiția apostolică a Bisericii inițiale.

Așadar, Ortodoxia are o spiritualitate echilibrată și foarte bine structurată, în armonie cu tradiția relevantă și cu nevoile și cu temerile omului contemporan. Ea propune, printre altele, pentru creștinismul celui de-al treilea mileniu, pe de o parte, o viață de comuniune, însoțită de un dialog permanent cu Dumnezeu și cu viitorul, pe de altă parte, un monahism viguros și activ, căci Biserica nu este în fond, doar comunitatea cu număr mare sau foarte mare de membri ci chiar și cea cu numărul cel mai mic, dar în care sălăsluiește mărturia cea duhovnicească despre trăirea în viața noastră a vieții Domnului Iisus Hristos, cea autentică. „Astfel înțeleasă, misiunea nu este reprezentată de un proiect grandios, asemeni unei caracatițe care cuprinde totul în sine – acesta este de dorit numai pentru a conferi unitate de plan și acțiune sistemului – ci de intervenția în micro, de îndeplinirea misiunii de păstor de suflete și a aceleia de următor al Mântuitorului, calitate pe care o are orice creștin botezat, nu numai clericul și nu numai cei cu anumite răspunderi în Biserică.”²¹ Așadar, iată și de aici constatăm faptul că Ortodoxia este o formă de creștinism (neseccularizată în conținutul și fondul ei intrinsec) extrem de rafinată, de nobilă, de fină, pe care puțini o știu astăzi, aprecia sau gusta în profunzimea ei dintru început, lucru pentru care ne rugăm Lui Dumnezeu – Cel în Treime preamărit, să ne ajute și să ne lumineze mințile noastre, cele acoperite de umbra păcatului și a morții!...

²¹ Pr. Dr. Ștefan Iloaie, *Misiunea Bisericii în contextual secularizării*, în rev. “*Renașterea*”, Anul XVII, serie nouă, noiembrie 2006, 11 (199), p. 2.

Bibliografie:

- Bălan, Arhimandrit Ioanichie: *Convorbiri duhovnicești cu teologi ortodocși din străinătate*, Editura. Mitropoliei moldovei și Bucovinei, Iași, 1995.
- Buga, Pr. Ion, *Minipatrologie contemporană*, Editura. Simbol, București, 1994.
- Bria, Pr. Ion, *Liturghia după Liturghie; misiune apostolică și mărturie creștină azi*, Editura. Atena, București, 1996.
- Drăgulin, Gheorghe, *Cuviosul Dionisie Smeritul (Exiguul)*, în vol. colectiv: *Sfinți români*, București, 1987.
- Meyendorf, Jean, *L'Eglise Orthodoxe hier et aujord'hui*, Editura. Du Seuil, Paris, 1995.
- *** *Pateric românesc*, București, 1980, p. 621.
- Plămădeală, Antonie, *Tradiție și libertate în spiritualitatea ortodoxă*, București, 1995.
- Popescu, Dumitru, *Hristos, Biserică, Societate*, Editura. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1998.
- Popescu, Dumitru, *Ortodoxie și contemporaneitate*, ed. Diogene, București, 1996.
- Radosav, Doru, *Sentimentul religios la români*, Editura. Dacia, Cluj-Napoca, 1997.
- Stăniloae, Dumitru, *Din istoria isihasmului în ortodoxia română*, Editura Scripta, București, 1992.
- Stăniloae, Dumitru, *Iisus Hristos, lumina lumii și îndumnezeitorul omului*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1997.
- Stăniloae, Dumitru, *Trărea lui Dumnezeu în Ortodoxie*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1993.
- Stăniloae, Dumitru, *Sfânta Treime, creatoarea, mântuitoarea și țința veșnică*, în Ortodoxia, nr. 2/1986.
- Stoleru, Nicoale, *Spiritualitatea ortodoxă și slujirea cerștină*, în Ortodoxia, anul XLII, nr. 2,3/1990.

Drd. Stelian Gomboș